УДК 343.13:343.62
DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2026-51-1-139-149

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ЗА СТ. 126 [1] КК УКРАЇНИ («ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО»)

Івчук Ю.Ю.

PROCEDURAL FEATURES OF COURT TRIALS IN CRIMINAL CASES UNDER ARTICLE 126[1] OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE («DOMESTIC VIOLENCE»)

Ivchuk Yu.Yu.

У статті здійснено комплексний і системний аналіз процесуальних особливостей кримінального провадження у справах про домашнє насильство, передбачених статтею 126[1] Кримінального кодексу України, з урахуванням сучасних викликів правозастосовної практики та міжнародних зобов'язань держави у сфері захисту прав людини.

У роботі проаналізовано еволюцію національного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, починаючи від формування комплексної державної політики у цій сфері та завершуючи криміналізацією систематичного домашнього насильства як самостійного складу злочину. Особливу увагу приділено змінам до кримінального процесуального законодавства, спрямованим на імплементацію міжнародних стандартів, насамперед положень Стамбульської конвенції, а також практики Європейського суду з прав людини.

Окремий акцент зроблено на аналізі форми приватного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо домашнього насильства. Розкрито особливості ініціювання досудового розслідування за заявою потерпілої особи, а також нормативні винятки щодо неможливості закриття кримінального провадження у зв'язку з подальшою відмовою потерпілої від обвинувачення. Обґрунтовано, що така модель кримінального переслідування, попри певні суперечності, є спробою законодавця врахувати специфіку домашнього насильства, зокрема ризики вторинної віктимізації та психологічного тиску на потерпілих.

У статті також досліджено процесуальні особливості початку досудового розслідування з урахуванням вимоги систематичності як обов'язкової ознаки складу злочину, передбаченого статтею 126[1] КК України.

Значну увагу приділено проблемним аспектам доказування у справах про домашнє насильство. Проаналізовано особливості доведення психологічного насильства, яке, на відміну від фізичного, не залишає очевидних матеріальних слідів, а також складність встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями кривдника і негативними фізичними чи психологічними наслідками для потерпілої особи. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до формування доказової бази із використанням як прямих, так і непрямих доказів, результатів психологічних експертиз, матеріалів соціальних служб та електронних доказів.

У контексті міжнародних стандартів розкрито зміст стандарту «належної ретельності» (due diligence) та його значення для кримінального провадження у справах про домашнє насильство.

Ключові слова: *домашнє насильство, кримінальний процес, злочин, потерпілий, приватне обвинувачення, стандарт доказування, Стамбульська конвенція, міжнародні стандарти, кримінальна відповідальність.*

Постановка проблеми. Кримінальне провадження у справах про домашнє насильство має свою процесуальну специфіку, що зумовлена низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів. Зокрема, домашнє насильство, на відміну від багатьох інших кримінальних правопорушень, характеризується систематичністю, психологічною прихованістю, тісним особистісним зв'язком між потерпілим і правопорушником, високим рівнем віктимізації та залежності постраждалої сторони. Такі особливості суттєво ускладнюють як фіксацію правопорушення, так і забезпечення ефективного досудового розслідування, доказування та правосуддя в межах судового розгляду. У зв'язку з цим постає необхідність формування спеціальних процесуальних механізмів, які б враховували чутливість таких справ та гарантували дотримання прав потерпілих.

Актуальність дослідження обумовлена також недостатньою сталістю судової практики щодо застосування ст. 126[1] КК України, обмеженими можливостями потерпілих реалізувати свої процесуальні права, а також неоднорідністю підходів органів досудового розслідування і судів до оцінки доказів та забезпечення особистої безпеки потерпілих. Попри існуючі нормативно-правові засади, вітчизняна практика нерідко демонструє низький рівень інституційної чутливості до потреб жертв домашнього насильства, що вимагає переосмислення підходів до кримінального процесу на основі міжнародних стандартів та європейського досвіду, а також подальшого наукового осмислення зазначеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про зростання інтересу до проблематики кримінального переслідування домашнього насильства як серед вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У вітчизняній науці правознавства дослідженням специфіки кримінального провадження у справах цієї категорії присвячені праці таких авторів, як І.В. Гловюк [1], О.В. Капліної, А.В. Гутник, Є.П. Коць [2], О.С. Яра, Н.А. Стасюк [3], В.Г. Дрозда [4], Н. Литвин та ін., які акцентують увагу на складності збирання доказів, особливостях допиту потерпілих, необхідності психологічного супроводу таких справ та вдосконалення механізмів захисту прав постраждалих.

У зарубіжній науковій літературі особливу увагу приділено міждисциплінарному підходу до розгляду справ про домашнє насильство. Так, у працях Дженніфер Кошана (США) [5], Ави Дж. Баунс, Кристал Дж. Гісбрехт, Кейли С. Бруер (Канада) [6], Жаклін Сицилії (США)[7], Ольги Сітарз (Польща)[8] аналізуються механізми взаємодії поліції, прокуратури, судів та соціальних служб у забезпеченні правосуддя для жертв домашнього насильства. Науковці підкреслюють важливість застосування принципів гендерної рівності, недискримінації та збереження психологічної безпеки потерпілих у процесі допиту й судового розгляду.

Метою наукової роботи є комплексне висвітлення процесуальних особливостей кримінального провадження у справах про домашнє насильство з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема положень

Стамбульської конвенції, та аналіз сучасного стану вітчизняної практики.

Виклад основного матеріалу. Основоположним міжнародним документом у сфері боротьби з насильством щодо жінок, включно з домашнім насильством, є Стамбульська конвенція (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству 2011 року), яка встановлює чіткі стандарти криміналізації та судового переслідування випадків домашнього насильства. Зокрема, положення Конвенції вимагають, щоб держави забезпечили притягнення кривдників до відповідальності навіть у разі, якщо жертва відкликає свою заяву чи не бажає продовження провадження (ex officio переслідування) – принаймні щодо найтяжчих форм насильства. Конвенція також забороняє застосування процедур примирення чи медіації у справах про будь-які форми насильства (ст. 48), визнаючи, що спроби «мирного врегулювання» є неприйнятними через нерівність сил між кривдником і жертвою [13].

Важливим стандартом є зобов'язання держав запровадити невідкладні заходи захисту жертв. Стаття 52 Конвенції передбачає надання повноважень компетентним органам негайно видавати заборонні приписи (так звані emergency barring orders) у ситуаціях неминучої небезпеки – наприклад, зобов'язати кривдника залишити спільне житло та заборонити наближатися до жертви на визначений період. Окрім того, держави-учасниці повинні забезпечити можливість довгострокових охоронних приписів (ст. 53), ефективне розслідування і кримінальне переслідування випадків насильства (ст. 49–50), врахування особливостей становища потерпілих жінок (ст. 51 про оцінку ризиків) та належний захист їхніх прав під час судового розгляду (ст. 56 про забезпечення безпеки та врахування інтересів жертв у судовому процесі) [13].

Протягом останніх десяти років Україна здійснила суттєву трансформацію законодавства у сфері запобігання домашньому насильству з метою наближення його до міжнародних стандартів. Ключовим кроком стало ухвалення у 207 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [9], у якому вперше на законодавчому рівні було надано визначення домашнього насильства та закладено основи державної політики у цій сфері. Згідно із Законом, домашнє насильство охоплює дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що вчиняються щодо особи в контексті сім'ї чи близьких відносин, незалежно від спільного проживання, а також погрози таких дій [9]. Окрім цього, Закон визначив коло суб'єктів, відповідальних за протидію насильству (поліція, соцслужби, органи опіки, суди), та спеціальні заходи запобігання (від профілактичної роботи до екстрених заборонних приписів поліції та програм для кривдників).

Наступним важливим етапом стала криміналізація домашнього насильства. З 11 січня 2019 року набули чинності зміни до Кримінального кодексу України, якими запроваджено статтю 126[1] КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя, колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [10].

Таким чином, для кваліфікації діяння як домашнього насильства потрібна наявність двох ключових ознак: систематичність (неодноразове вчинення актів насильства) та наслідки у вигляді страждань чи шкоди здоров'ю потерпілої особи. Законодавець навмисно виділив домашнє насильство в окремий склад злочину, аби підкреслити його суспільну небезпечність і відмінність від разових конфліктів.

Попри впровадження кримінальної відповідальності, у вітчизняному законодавстві зберігається подвійна модель переслідування домашнього насильства – адміністративна та кримінальна. Стаття 173² КУпАП України передбачає адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства (або насильства за ознакою статі) у випадках, коли діяння за своїми наслідками не досягли рівня кримінального злочину. Фактично, 173² КУпАП охоплює одноразові випадки насильства, що не спричинили виражених шкод здоров'ю чи довготривалих страждань жертви. Натомість стаття 126¹ КК України застосовується, якщо насильство чиниться систематично або призвело до серйозніших наслідків для потерпілої. Таким чином, українська модель побудована так, що перші випадки домашнього насильства часто кваліфікуються як адміністративне правопорушення, а кримінальна провадження відкривається, коли насильство повторюється систематично.

Паралельно із закріпленням нового складу злочину, вітчизняний законодавець удосконалив кримінальний процесуальний інструментарій для розслідування таких справ. Зміни до Кримінального процесуального кодексу (КПК) були внесені ще до ратифікації Стамбульської конвенції – частина з них ухвалена в 2017 році, готуючись до ратифікації, а остаточно закріплені у 2022 році - після ратифікації. З урахуванням вищенаведених змін, кримінальне провадження у справах про домашнє насильство в Україні має низку специфічних процесуальних особливостей, які спрямовані на врахування делікатності таких справ, захист потерпілих та виконання міжнародних зобов'язань держави, серед яких:

1) форма провадження у виді приватного обвинувачення. Згідно з ч. 1 ст. 477 КПК України, кримінальне провадження щодо злочину, передбаченого ст. 126¹ КК, належить до проваджень у формі приватного обвинувачення. Органи поліції чи прокуратури не мають права самостійно вносити відомості до ЄРДР про домашнє насильство без волі потерпілої, на відміну від злочинів загального порядку, де провадження відкриваються незалежно від бажання жертви. Такий підхід відображає делікатність цих справ і небажання ревіктимізувати потерпілу особу проти її волі. Водночас, міжнародні стандарти (зокрема, ст. 55 Стамбульської конвенції) закликають забезпечити притягнення винних навіть без заяви жертви у серйозних випадках.

Вітчизняний законодавець частково вирішив цю дилему шляхом закріплення винятку серед підстав закриття провадження. Зазвичай, приватне обвинувачення підлягає закриттю, якщо потерпілий примирився з обвинуваченим і відмовився від обвинувачення (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України). Проте для справ про домашнє насильство зроблено виключення, яке полягає у тому, що суд продовжує розглядати справу навіть за відмови потерпілої особи від приватного обвинувачення. Таким чином, вітчизняна модель поєднує елементи приватного обвинувачення (необхідність заяви потерпілої особи для відкриття кримінального провадження) із публічним інтересом, який полягає у неможливості закрити провадження через подальшу відмову потерпілої;

2) спеціальні умови початку досудового розслідування. Вимога «систематичності» насильства у складі злочину, передбаченого ст. 126[1] КК України відобразилась, у тому числі на етапі реєстрації кримінального провадження. Зокрема органи досудового розслідування при прийнятті заяви вимушені з'ясовувати, чи наявні ознаки неодноразового вчинення насильства і спричинення страждань. У заяві потерпілої особи має бути вказано, що дії кривдника призвели до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я тощо і що такі дії носили систематичний характер. Практично це означає, що слідчий повинен з'ясувати наявність щонайменше трьох епізодів насильства та надати їм правову кваліфікацію. На етапі відкриття кримінального провадження також зважають, чи не підпадають дії кривдника під інші статті КК України (наприклад, якщо потерпілій особі було завдано тілесних ушкоджень середньої тяжкості, доцільніше кваліфікувати такі дії за статтею про нанесення ушкоджень).

Криміналізація лише систематичного насильства (три і більше випадки) означає, що за перший та другий випадки кривдник, як правило, не несе кримінальної відповідальності. Адміністративне стягнення (штраф, громадські роботи або адміністративний арешт до 15 діб) за ст. 173[2] КУпАП України часто виявляється недостатнім стримувальним фактором, що може призвести до ситуацій, коли кривдник може неодноразово (двічі) вчиняти насильство, отримуючи лише незначні покарання, перш ніж його дії кваліфікують як злочин. Альтернативним варіантом є зниження порогу систематичності до двох випадків або закріплення у санкції статті 173[2] КУпАП України більш серйозного стягнення за перший випадок вчинення домашнього насильства (наприклад, обов'язковий виправний центр);

3) наявність особливих заходів забезпечення кримінального провадження та захисту потерпілої особи. КПК України містить спеціальну норму (ч. 6 ст. 194 КПК України), що передбачає можливість застосування щодо підозрюваного у домашньому насильстві особливих обмежувальних заходів на час досудового розслідування. Суд за клопотанням слідчого або прокурора може накласти на підозрюваного (обвинуваченого) один чи кілька таких зобов'язань:

1) заборона проживати спільно з потерпілою особою (виселення кривдника із спільного помешкання);

2) обмеження спілкування з дитиною, якщо насильство вчинено щодо дитини або в її присутності;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання, роботи, навчання чи інших місць, де часто буває потерпіла особа;

4) заборона будь-яких контактів з потерпілою (листування, телефонні розмови, контакти через третіх осіб тощо);

5) направлення кривдника на проходження програми для кривдників або лікування від алко- чи наркозалежності (якщо така залежність сприяла насильству) [11].

Зазначені обмежувальні заходи мають на меті гарантувати безпеку потерпілої під час слідства. Окрім цього, поза межами вже відкритого кримінального провадження, потерпіла особа може звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Обмежувальний припис видається цивільним судом і може включати схожі заборони строком до 6 місяців (з можливістю продовження ще на півроку). Наявність водночас і можливості цивільного захисту своїх прав, і кримінально-процесуальних заходів дозволяє гнучко

реагувати на ситуацію у випадку, якщо кримінальна справа ще розслідується.

Одним викликом є реальне виконання охоронних приписів та вироків суду. Введення інституту термінових заборонних приписів з 2018 року дало інструмент відсторонення кривдника на 10 діб, але часто після цього потерпіла особа залишається віч-на-віч з агресором. Якщо суд не встигає вчасно видати обмежувальний припис або поліція не контролює виконання, то кривдник може повертатися і продовжувати чинити тиск. Також проблемою є затягнуті строки розгляду справ у судах – як зазначив ЄСПЛ у справі Левчук, провадження про виселення тривало понад два роки на трьох інстанціях, весь цей час жертва жила під загрозою [12].

4) захист прав потерпілих під час судового розгляду. Під час розгляду справи суд може вживати заходів для недопущення вторинної травматизації потерпілої. Як і у випадку сексуальних злочинів, судове засідання може бути закритим, якщо відкритий розгляд може завдати шкоди інтересам потерпілої чи неповнолітніх дітей. Хоч ст. 126[1] КК не злочином проти статевої недоторканості, у багатьох справах про домашнє насильство присутні обставини особистого характеру, деталі сімейного життя, тому суди часто за клопотанням сторін оголошують засідання закритими, аби вберегти потерпілих від розголосу.

Потерпіла сторона має право на адвоката; якщо у неї немає можливості найняти – держава забезпечує безкоштовного адвоката через систему центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. У суді потерпіла особа може просити про забезпечення їй безпечних умов – наприклад, окреме очікування (щоб не контактувати з обвинуваченим у коридорі), присутність психолога або близької особи для моральної підтримки. КПК прямо гарантує право потерпілого на безпеку – при наявності загроз щодо нього можуть бути застосовані заходи безпеки (зміна анкетних даних у матеріалах справи, охорона тощо, за рішенням суду). Крім того, з 2022 р. в Україні введено програму «Свідок», яка дозволяє в окремих випадках допитувати потерпілих дистанційно в режимі відеоконференції, якщо є ризик для їхнього життя чи здоров'я;

5) угоди про примирення та інші альтернативні процедури. Стамбульська конвенція забороняє застосування медіації чи примирення у справах про насильство. Проте КПК України наразі допускає інститут угоди про примирення навіть у провадженнях щодо домашнього насильства. Важливо, що кримінальне процесуальне законодавство містить спеціальне застереження про те, що у цих справах ініціатором примирення може бути тільки потерпіла особа (або її представник). Кривдник не має права звернутися з пропозицією угоди з метою зменшення ризику тиску на жертву.

Водночас, навіть за таких умов можливість укладення такої угоди є дискусійною з огляду на наступне. По-перше, суд не в змозі перевірити добровільність згоди потерпілої на примирення, оскільки часто така особі може діяти під прихованим примусом чи страхом. По-друге, наслідком укладення угоди про примирення зазвичай є призначення мінімального покарання кривднику (зазвичай обмеження чи позбавлення волі *з іспитовим строком*), що може не забезпечити належного перевиховання і стримування від нових потенційних актів насильства у майбутньому;

6) стандарт доказування у справах про домашнє насильство. Глава VI Стамбульської конвенції («Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право і захисні заходи») встановлює спеціальні процесуальні стандарти для проваджень щодо насильства проти жінок і домашнього насильства. Зокрема, ст. 49 Конвенції вимагає, щоб

розслідування та судовий розгляд усіх форм насильства, охоплених Конвенцією, здійснювалися «без невиправданих зволікань» із урахуванням прав потерпілої особи на всіх стадіях кримінального провадження, а також щоб розслідування і переслідування були ефективними [13].

Вищезазначена норма конкретизує загальний стандарт «належної ретельності» (due diligence), який передбачає обов'язок держави не лише утримуватись від порушень, а й організувати систему ефективного реагування шляхом забезпечення оперативного збору доказів, належного допиту потерпілої, проведення судово-медичних та психологічних експертиз, використання сучасних засобів фіксації (аудіо-, відеозаписи, електронні повідомлення тощо). Міжнародний стандарт «належної ретельності» у справах про домашнє насильство виходить за межі вузько «технічного» розуміння (лише кількість і якість доказів), оскільки включає інституційні вимоги до організації розслідування, його швидкості та повноти.

Європейський суд з прав людини традиційно застосовує у своїх рішеннях стандарт доказування «поза розумним сумнівом», який ґрунтується на оцінці сукупності доказів і презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою. У справах про домашнє насильство цей стандарт тісно пов'язується з позитивними процесуальними зобов'язаннями держави за ст. 2, 3 та 8 ЄКПЛ (захист життя, заборона нелюдського поводження, право на повагу до приватного й сімейного життя).

Наприклад, у прецедентній справі Opuz v. Turkey Суд визнав домашнє насильство формою дискримінації щодо жінок за ст. 14 Конвенції та підкреслив обов'язок держави здійснювати активне, а не формальне розслідування випадків домашнього насильства, включно з обов'язком реагувати на повторювані звернення потерпілої, оцінювати реальний ризик для життя й здоров'я, а за потреби – ініціювати кримінальне провадження навіть за відсутності наполегливості з боку жертви [14]. Окрім цього, у справі Levchuk v. Ukraine Суд уперше констатував відповідальність України за порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з неналежним реагуванням на заяви про домашнє насильство. Суд зазначив, що національні органи, розглядаючи спір щодо виселення кривдника, не дали належної оцінки систематичним епізодам фізичного й психологічного насильства, про які заявляла заявниця, не взяли до уваги вразливість потерпілої та її дітей та не забезпечили ефективний захист від повторюваного насильства [12].

Аналіз наведених рішень ЄСПЛ дозволяє сформулювати три ключові процесуальні орієнтири, застосовні у кримінальному провадження за ст. 126[1] КК України, серед яких:

1) посилена увага до вразливості потерпілих та усунення факторів, що можуть перешкоджати поданню заяви й участі у кримінальному процесі (наприклад, матеріальна залежність від кривдника, страх, економічна вразливість);

2) недопустимість перекладання всієї фактичної ініціативи на потерпілу особу у питання ініціювання кримінального провадження;

3) широке дослідження доказової бази, включно з непрямими доказами, попередніми зверненнями потерпілих, медичними та соціальними документами, показаннями сусідів, родичів тощо.

Чинний КПК України закріплює класичну для континентальної правової сім'ї систему доказування, яка передбачає визначення предмета доказування (ст. 91 КПК України), розподіл тягаря доказування (ст. 92 КПК України), перелік та процесуальну

форму доказів (ст. 84-90 КПК України), а також принцип оцінки доказів за внутрішнім переконанням суду (ст. 94 КПК України). У справах про домашнє насильство ці загальні положення застосовуються з урахуванням особливостей складу злочину й специфіки доказової ситуації.

У науково-практичній літературі, присвяченій питанню доказування у справах про домашнє насильство, пропонується деталізований перелік обставин, що мають бути встановлені слідчим і судом, серед яких подія кримінального правопорушення; час, місце та спосіб вчинення насильницьких дій; характер і зміст насильства (фізичне, психологічне, економічне); наявність сімейних чи близьких стосунків; систематичність; наслідки для потерпілого (включно з психологічними); ставлення винного до вчиненого; обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання [15].

Особливого значення у формуванні належного стандарту доказування за ст. 126^1 КК України набуває проблема фіксації та доведення психологічного насильства, яке не залишає матеріально відчутних слідів, але є однією з найпоширеніших форм домашнього насильства. О.М. Гумін слушно зазначає, що в арсеналі насильницьких дій над особою важливу роль відіграє не тільки фізичне, але й психічне насильство. Психічне насильство спрямоване не тільки на обмеження прав і свобод людини, але й завдає великої шкоди її здоров'ю і недоторканості, призводить до мораль-них і психологічних страждань та приниження честі і гідності [16]. У таких випадках доказування потребує комплексного підходу: слідчий має не лише фіксувати безпосередні прояви насильницької поведінки, а й досліджувати ширший контекст взаємин у сім'ї, динаміку взаємодії між кривдником і потерпілою, психологічний стан останньої. Це зумовлює необхідність активного використання висновків психологічних експертиз, характеристик від соціальних служб, а також непрямих доказів – від записів телефонних розмов до повідомлень у месенджерах, що дозволяють відтворити реальну атмосферу страху, напруги та контролю в сім'ї. Такий підхід узгоджується з вимогами Стамбульської конвенції щодо чутливого та всебічного розслідування гендерно зумовленого насильства.

Таким чином, процесуальні стандарти доказування у кримінальному провадженні щодо домашнього насильства за ст. 126^1 КК України повинні формуватися з урахуванням міжнародних зобов'язань держави, насамперед – стандарту «належної ретельності» та практики ЄСПЛ, яка вимагає від держави активної, а не формальної ролі у розслідуванні.

Висновки. Проаналізувавши процесуальні особливості судового розгляду справ про домашнє насильство, можна зробити висновок, що українське законодавство зробило важливі кроки для спеціалізації та покращення реагування на цей вид правопорушень. Під впливом міжнародних стандартів, зокрема, Стамбульської конвенції, запроваджено низку новел, які відрізняють провадження про домашнє насильство від інших категорій кримінальних справ.

Процесуальні особливості судового розгляду домашнього насильства в Україні включають специфічний режим порушення справи (за заявою потерпілої), неможливість закриття провадження через відмову від приватного обвинувачення, застосування захисних приписів і обмежувальних заходів до кривдника, обмеження у використанні процедури примирення, особливі правила доказування, а також заходи для захисту прав і безпеки потерпілих у суді. Багато з цих норм були введені з метою імплементації вимог Стамбульської конвенції і відповідають

кращим європейським практикам, хоча деякі аспекти все ще потребують вдосконалення, серед яких, зокрема, обмеження кримінального переслідування вимогою систематичності і заявою потерпілої особи.

Комплексне поєднання міжнародних стандартів і національних особливостей має створити в Україні таку систему правосуддя щодо домашнього насильства, яка одночасно відповідатиме вимогам закону, а також сприятиме не лише покаранню винних, а й профілактиці насильства, адже невідворотність судового реагування буде стримувати потенційних кривдників і формувати в суспільстві розуміння, що домашнє насильство – тяжкий злочин, за який неминуче настає кримінальна відповідальність.

Література:

1. Hloviuk A. The effectiveness of domestic violence investigation: standards of the Istanbul Convention and the ECHR case law. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2024. Vol. 4, no. 84. P. 36–43. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.5 (date of access: 07.11.2025).

2. Hloviuk I. V., Hutnyk A. V., Kots Y. P. Variability of proving domestic violence: a praxeological aspect. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2024. № 4. С. 598–605. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.101 (дата звернення: 07.11.2025).

3. Яра О., Стасюк Н. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 63. С. 279–283. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.48 (дата звернення: 07.11.2025).

4. Дрозд, В. Г. (2022). Кримінальні процесуальні та криміналістичні особливості здійснення досудового розслідування насильства в сім'ї. *Вісник кримінального судочинства*, (3-4), 22-27. https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.3-4/22-27 (дата звернення: 07.11.2025).

5. Koshan, Jennifer. "Investigating Integrated Domestic Violence Courts: Lessons from New York." *Osgoode Hall Law Journal* 51.3 (2014) : 989-1036. DOI: https://doi.org/10.60082/2817-5069.2762 (date of access: 07.11.2025).

6. Bowns, A. J., Giesbrecht, C. J., & Bruer, K. C. (2024). How judges in Canadian criminal courts define intimate partner violence. *Journal of Community Safety and Well-Being*, *9*(2), 81–86. https://doi.org/10.35502/jcswb.387 (date of access: 07.11.2025).

7. Jacquelyn Sicilia, Pretrial Release in Domestic Violence Cases: How States Handle the Notoriously Private Crime, 66 St. Louis U. L.J. (2022). Available at: https://scholarship.law.slu.edu/lj/vol66/iss3/9 (date of access: 07.11.2025).

8. Sitarz, O. (2025). Woman as a Victim—Examples of Discriminatory Provisions in Criminal Law. *Laws*, *14*(6), 86. https://doi.org/10.3390/laws14060086 (date of access: 07.11.2025).

9. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text (дата звернення: 07.11.2025).

10.Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 07.11.2025).

11.Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 07.11.2025).

12.Levchuk v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights of 03.09.2020,Applicationno.17496/19. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204840 (дата звернення: 07.11.2025).

13.Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : міжнародний документ від 11.05.2011 р. URL: https://rm.coe.int/1680462546 (дата звернення: 07.11.2025).

14.Opuz v. Turkey : Judgment of the European Court of Human Rights of 09.06.2009, Applicationno. 33401/02. URL:

https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945 (дата звернення: 07.11.2025).

15.Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства [Текст] : практ. посібник / [І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа, Я. О. Дякін, Д. М. Тичина]. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. 52 с.

16.Гумін О. Психічне насильство проти особи як кримінальне правопорушення та його негативні наслідки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 76. С. 85–90. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281486/275721 (дат а звернення: 07.11.2025).

References:

1. Hloviuk A. The effectiveness of domestic violence investigation: standards of the Istanbul Convention and the ECHR case law. Uzhhorod National University Herald. Series: Law. 2024. Vol. 4, no. 84. P. 36–43. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.5 (date of access: 07.11.2025).

2. Hloviuk I. V., Hutnyk A. V., Kots Y. P. Variability of proving domestic violence: a praxeological aspect. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2024. № 4. S. 598–605. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.101 (data zvernennia: 07.11.2025).

3. Iara O., Stasiuk N. Problemni pytannia zdiisnennia kryminalnoho provadzhennia shchodo domashnoho nasylstva. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. 2021. № 63. S. 279–283. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.48 (data zvernennia: 07.11.2025).

4. Drozd, V. H. (2022). Kryminalni protsesualni ta kryminalistychni osoblyvosti zdiisnennia dosudovoho rozsliduvannia nasylstva v simi. Visnyk kryminalnoho sudochynstva, (3-4), 22-27. https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.3-4/22-27 (data zvernennia: 07.11.2025).

5. Koshan, Jennifer. "Investigating Integrated Domestic Violence Courts: Lessons from New York." Osgoode Hall Law Journal 51.3 (2014) : 989-1036. DOI: https://doi.org/10.60082/2817-5069.2762 (date of access: 07.11.2025).

6. Bowns, A. J., Giesbrecht, C. J., & Bruer, K. C. (2024). How judges in Canadian criminal courts define intimate partner violence. Journal of Community Safety and Well-Being, 9(2), 81–86. https://doi.org/10.35502/jcswb.387 (date of access: 07.11.2025).

7. Jacquelyn Sicilia, Pretrial Release in Domestic Violence Cases: How States Handle the Notoriously Private Crime, 66 St. Louis U. L.J. (2022). Available at: https://scholarship.law.slu.edu/lj/vol66/iss3/9 (date of access: 07.11.2025).

8. Sitarz, O. (2025). Woman as a Victim—Examples of Discriminatory Provisions in Criminal Law. Laws, 14(6), 86. https://doi.org/10.3390/laws14060086 (date of access: 07.11.2025).

9. Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasylstvu : Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 № 2229-VIII : stanom na 19 hrud. 2024 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text (data zvernennia: 07.11.2025).

10.Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III : stanom na 17 lyp. 2025 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (data zvernennia: 07.11.2025).

11.Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI : stanom na 1 serp. 2025 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (data zvernennia: 07.11.2025).

12.Levchuk v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights of 03.09.2020,Applicationno.17496/19. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204840 (data zvernennia: 07.11.2025).

13.Konventsiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy : mizhnarodnyi dokument vid 11.05.2011 r. URL: https://rm.coe.int/1680462546 (data zvernennia: 07.11.2025).

14.Opuz v. Turkey : Judgment of the European Court of Human Rights of 09.06.2009, Applicationno. 33401/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945 (data zvernennia: 07.11.2025).

15.Obstavyny, shcho pidliahaiut dokazuvanniu pid chas rozsliduvannia domashnoho nasylstva [Tekst] : prakt. posibnyk / [I. A. Botnarenko, Yu. B. Komarynska, O. M. Dzhuzha, Ya. O. Diakin, D. M. Tychyna]. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 2023. 52 s.

16.Humin O. Psykhichne nasylstvo proty osoby yak kryminalne pravoporushennia ta yoho nehatyvni naslidky. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. 2023. № 76. S. 85–90. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281486/275721 (data zvernennia: 07.11.2025).

Ivchuk Yu. Procedural features of court trials in criminal cases under article 126¹ of the Criminal Code of Ukraine («Domestic violence»). – Article.

The article provides a comprehensive and systematic analysis of the procedural features of criminal proceedings in cases of domestic violence as provided for in Article 126¹ of the Criminal Code of Ukraine, taking into account current challenges of law enforcement practice and the state's international obligations in the field of human rights protection.

The study examines the evolution of national legislation in the field of prevention of and combating domestic violence, starting from the formation of a comprehensive state policy in this area and culminating in the criminalization of systematic domestic violence as an independent corpus delicti. Particular attention is paid to amendments to criminal procedural legislation aimed at implementing international standards, primarily the provisions of the Istanbul Convention, as well as the case law of the European Court of Human Rights.

Special emphasis is placed on the analysis of the form of private prosecution in criminal proceedings concerning domestic violence. The article reveals the specific features of initiating a pre-trial investigation upon a victim's complaint, as well as the statutory exceptions regarding the impossibility of terminating criminal proceedings due to the subsequent withdrawal of charges by the victim. It is substantiated that this model of criminal prosecution, despite certain contradictions, represents an attempt by the legislator to take into account the specific nature of domestic violence, in particular the risks of secondary victimization and psychological pressure on victims.

The article also explores the procedural features of initiating a pre-trial investigation taking into account the requirement of systematic conduct as a mandatory element of the corpus delicti provided for in Article 126¹ of the Criminal Code of Ukraine.

Considerable attention is paid to problematic aspects of evidence in domestic violence cases. The peculiarities of proving psychological violence, which, unlike physical violence, does not leave obvious material traces, as well as the difficulty of establishing a causal link between the perpetrator's actions and the negative physical or psychological consequences for the victim, are analyzed. The necessity of a comprehensive approach to the formation of the evidentiary base is substantiated, involving both direct and indirect evidence, the results of psychological examinations, materials from social services, and electronic evidence.

Within the framework of international standards, the content of the "due diligence" standard and its significance for criminal proceedings in domestic violence cases are disclosed.

Keywords: *domestic violence, criminal procedure, crime, victim, private prosecution, standard of proof, Istanbul Convention, international standards, criminal liability.*

Авторська довідка:

Івчук Юлія Юріївна *– докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира*
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0399-9126

Стаття надійшла до редакції: 15 листопада 2025 р.